

УДК 371.32
О 63

Іван ОРОС,

старший викладач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ЕСТАМП ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА В СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

Орос І. В. Естамп як навчальна дисципліна в системі художньої освіти. В статті розглянуто естамп як навчальну дисципліну в системі художньо-педагогічної освіти і розкрито її теоретико-методичні засади в контексті викладання програмного матеріалу курсу «Теорія і практика графіки». Обґрунтовується важливість дисципліни та окреслюється структура методичних засобів художнього навчання у навчально-виховному процесі підготовки вчителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: графіка, естамп, творчість.

Орос И. В. Эстамп как учебная дисциплина в системе художественного образования. В статье рассмотрено эстамп как учебную дисциплину в системе художественного образования и раскрыто ее теоретико-методические основы в контексте преподавания программного материала курса дисциплины «Теория и практика графика». Обосновывается важность дисциплины и обозначается структура методических средств художественного обучения в учебно-воспитательном процессе подготовки учителей изобразительного искусства.

Ключевые слова: графика, эстамп, творчество.

Oros I. Print as a discipline in the system of art education. The article views «prints» as a discipline in the system of art education and discloses its theoretical and methodological principles in the context of teaching «printed graphics». An importance of the discipline is justified and structure of methodical means of art education in the process of teaching and educational process of preparation of teachers of art.

Key words: graphics, printmaking, art.

© Іван Орос, 2017

Постановка проблеми. Одним із завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти в Україні, є створення передумов для виховання особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства. У зв'язку з цим нині відбувається модернізація національної системи освіти та вироблення новітніх концепцій виховання людини, особливо засобами мистецтва.

Мистецтво – одне з найважливіших і цікавих явищ у житті суспільства, невід'ємна частина людської діяльності, що відіграє значну роль у розвитку не тільки окремої особистості, але і спільноти людей будь-якої держави. Суть мистецтва визначається тим, що воно є найповнішою і дієвою формою естетичного усвідомлення навколишнього світу. Мистецтво утілює в творах ідеї, думки, відчуття людей не у вигляді відвернутих понять, а в цілком конкретній формі. Існує величезна кількість абсолютно різних видів мистецтва, кожен із них характеризується своєю специфікою, ставить власні завдання і створює для їх вирішення свої зображальні та виражальні засоби і прийоми.

Усі мистецтва мають власну мову і певну своєрідність художніх можливостей [5]. Художня графіка як вид художнього мистецтва потенційно наймасовіша серед усіх видів. Вона найбільш доступна для творчості людини. Сила виховної і освітньої ролі дисципліни «Естамп» має великий вплив на естетичний розвиток особистості, сприяє формуванню і розвитку творчого потенціалу студента, є результатом оволодіння основами друкованої графіки, професійному становленню вчителя образотворчого мистецтва. Однак сучасна практика художньо-графічної підготовки фахівців демонструє відсутність комплексного дослідження естампу як специфічної навчальної дисципліни в системі художньо-педагогічної освіти. Звідси слідує, що це є багатоаспектна проблема, яка розглядається переважно крізь призму традиційних уявлень у вищій школі, і не є достатньо дослідженою.

Мета статті – розглянути і розкрити естамп як навчальну дисципліну в системі художньо-педагогічної освіти, визначити її теоретико-методичні засади та специфіку в контексті викладання основ друкованої графіки в курсі «Теорія і практика графіки».

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Дослідження різних аспектів Болонських реформ представлені в роботах Я. Болюбаша, В. Байденко, В. Ворнікова, В. Грубінко, О. Долженко, Б. Клименко, А. Ковалерова, К. Корсака, В. Кременя, К. Левківського, М. Степка, В. Стражева, Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, В. Філіпова, Є. Шевченко та інших. Психолого-педагогічні умови, що сприяють розвитку професійної компетентності, досліджували Є. Андрієнко, О. Асмолів, О. Коваленко, І. Назарова, В. Петрук, В. Слатьонін та інші. Головна думка досліджень в тому, що традиційна система освіти була розрахована на набуття аналітичних і інтелектуальних знань, вмінь. Нова освітня парадигма за пріоритет професійної освіти розглядає орієнтацію на інтереси

особи, на становлення її ерудиції, розвитку самостійності у здобутті знань, тобто на компетентнісний підхід до освіти.

Використання різних видів образотворчого мистецтва як професійно орієнтованих академічних дисциплін в навчальному процесі підготовки вчителів розглядали в своїх наукових працях Г. В. Біда, А. А. Белов, П. Г. Коновець, С. В., Кузін, Б. Т. Лихачов, М. М. Ростовцев, А. С. Хворостов, Г. В. Черемних, О. Л. Шевнюк, Е. В. Шорохов, Т. Я. Шпикалова та ін. Проблемою теорії і методики професійного навчання графіки, її першооснови – рисунка, займалися багато відомих художників минулого і теперішнього часу: Леонардо да Вінчі, А. Дюрер, Е. Делакруа, І. Е. Рєпін, Ж.-Б. Енгр, П. П. Чистяков, В. А. Серов, І. Е. Грабар, Б. В. Йогансон, Д. Н. Кардовский, Н. П. Кримов, В. Н. Яковлев та інші. Ряд художників-педагогів (М. М. Волков, Е. А. Кібрик, В. А. Фаворський, Б. В. Йогансон, А. М. Грицай, В. П. Єфанов.) розглядали питання навчання основ мистецтва графіки в системі мистецької освіти у тісному зв'язку з композицією. Основні закономірності та методику викладання основ мистецтва художньої графіки розглядали Н. Я. Богомольний, В. М. Звонцов, Є. В. Ковтун, А. П. Остроумова-Лебедева, М. І. Резніченко, А. В. Чебикін, В. І. Шистко. Вивчення значного масиву науково-методичної літератури за означеною проблемою надало можливість розглянути питання щодо визначення дидактико-змістових ліній програмного матеріалу дисципліни «Естамп» як складової курсу «Теорія і практика графіки», котрий передбачено навчальним планом підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в системі педагогічної освіти. Наукове обґрунтування знайшло своє вирішення в працях В. П. Авраменко, Р. Ч. Барциць, В. Г. Єфіменко, Б. І. Клабуновського, М. І. Резніченко, Я. М. Твердохлібової, В. Христенко та ін.

Виклад основного матеріалу. У навчальному процесі вивчення предметів спеціальностей художнього циклу ставиться завдання цілеспрямованого, самостійного формування культурних орієнтацій і установок особистості, здібностей, інтересів і потреб в художньо-естетичних переживаннях і морально-естетичних рефлексіях, розкриття духовного потенціалу особистості, що має творчу, конструктивну спрямованість [5].

Особливої актуальності, як зазначає, Д. К. Гагішвілі, набувають проблеми ефективного формування творчого мислення у студентів мистецьких спеціальностей і внесення суттєвих коректив, розробки нових методик навчання курсу графіки, як основи професійної підготовки фахівця художнього профілю будь-якої практичної направленості. У свою чергу, це визначає необхідність проведення ряду наукових, дослідно-експериментальних досліджень [1].

У системі візуальної комунікації графічне зображення має свій конкретний матеріальний носій, воно має властивість не тільки відображати час, а і розвиватись у часі. Графіка належить до просторових видів мистецтва і як кожен вид мистецтва має свою специфіку, ставить власні завдання і створює

для їх вирішення свої засоби і прийоми, певну своєрідність художніх можливостей, що формує її зображальну і виражальну мову. Графічна мова дозволяє залишати і одержувати інформацію, користуватись нею без винятку. Звісно, вся інформація настільки велика, що її можна відзначити знаком нескінченності, також вона ділиться на потрібну в цей момент і непотрібну. Враховуючи всі можливості мови графіки, зокрема естампу, можна сказати, що будь-яка графічна образно-зображальна інформація є суб'єктивним відображенням в зображенні, обов'язково враховуючи те, що зображення створене в той чи інший, але конкретно свій час.

Естамп є однією з галузей графіки, котра миттєво надає візуально-художню інформацію, роздруковану в значній кількості відбитків-оригіналів. Під естампом розуміють графічний твір, відтиснений з якою-небудь друкарської форми. Ліногравюра, ксилографія, офорт, літографія – всі ці форми сучасної графіки об'єднані в загальному понятті «друкована графіка» [6], що і надає можливість розгляду змісту програми дисципліни «Естамп», як складової курсу «Теорія і практика графіки» [9].

Для системи мистецької освіти художня графіка ще у XVIII ст. оформилася основними закономірностями як навчальна дисципліна. Художня графіка, як навчальна дисципліна входить в число обов'язкових дисциплін підготовки художників-графіків, а також є самостійною академічною дисципліною в навчальному плані підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. У практиці підготовки вчителів на художньо-графічному факультеті значна кількість годин протягом п'яти семестрів відводиться друкованій графіці (естампу). Послідовне і систематичне оволодіння мистецтвом художньої графіки передбачено навчальним планом та вимогами державного стандарту професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва. Так, Р. Ч. Барциць зазначає, що систематичні заняття різними видами і підвидами друкованої графіки, вивчення техніко-технологічних особливостей мистецтва естампу активно впливають на процес формування професійної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

У процесі навчально-творчої діяльності в умовах майстерні друкованої графіки студенти художньо-графічних факультетів педагогічних вузів отримують теоретичні знання та практичні навички творчої роботи над створенням графічної композиції, знайомляться з традиціями і прийомами художньої та друкованої графіки (монотипія, ліногравюра, ксилографія, суха голка, офорт, гравюра на картоні тощо). Практична діяльність студентів в майстерні друкованої графіки, спрямована на створення графічної композиції, є основоположною, оскільки активно сприяє художній підготовці студентів, розвиває їх творчі здібності, активізує художньо-образне мислення [2].

Одним із аспектів визначаючим актуальність сучасної художньо-педагогічної освіти у вищій школі є недостатність методичних розробок з техніки і технології виконання естампу, що негативно

впливає на процеси художньо-педагогічної підготовки студентів художньо-графічного факультету. Навчальний процес же повинен спиратися на науково-методичну основу [3]. Тому викладачі педагогічних вишів особливу увагу звертають на необхідність укладення доцільних за змістом сучасних програм і розробки спеціальних методичних рекомендацій. Вони зазначають, що професійна підготовка студентів у галузі мистецтва друкованої графіки є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу в системі художньо-педагогічної освіти. Усе це спонукало нас до науково-методичного обґрунтування визначеної проблеми.

У процесі проведеного дослідження змісту практичних занять естампом, аналізу та узагальнення їх результатів ми виокремили пріоритетні теоретико-методичні засади в контексті викладання основ друкованої графіки-естампу в курсі «Теорія і практика графіки», а саме: художньо-графічна підготовка студентів педагогічних закладів являє собою єдиний освітній процес в курсі «Теорія і практика графіки», що поєднує в собі вивчення основ оригінальної та друкованої графіки. Дисципліна «Естамп» є логічним продовженням дисципліни «Оригінальна графіка». Оволодіння художньо-графічною майстерністю під час вивчення основ естампу базується на знаннях, набутих уміннях з малюнка, композиції, історії мистецтв, дизайну, особливо під час оволодіння основами оригінальної графіки протягом семи семестрів.

На основі аналізу науково-методичних положень, що є методологічним, загальнопедагогічним базисом, нами розроблена програма дисципліни «Естамп», що вміщує такі основні розділи:

1. Монотипія. 2. Гравюра на картоні. 3. Офорт та його різновиди. 4. Змішані види графічних технік (високого, глибокого та плоского друку).

Кожний із розділів надає можливість оволодіти закономірностями формоутворення в техніках друкованої графіки, створити графічну композицію з образним сюжетом, усвідомити дидактичну сутність методичних рекомендацій для процесу художнього навчання та естетичного виховання школярів засобами мистецтва графіки. Зміст практичної роботи складається із завдань-вправ (технічних, навчальних, навчально-творчих та творчих), метою котрих передбачено оволодіння способами створення естампу.

Загальна мета програми дисципліни «Естамп» – сформуванню професійну компетентність вчителя образотворчого мистецтва в галузі мистецтва графіки, практично підготувати його до особистої творчої діяльності та педагогічної роботи в умовах школи, позашкільних навчально-виховних закладах.

Програма передбачає такі завдання:

– застосовуючи особисто-орієнтоване навчання, надати необхідний обсяг знань про витоки та розвиток друкованої графіки, сформувати професійне художньо-естетичне сприйняття дійсності та творів мистецтва графіки;

– сформувати систему умінь і навичок для творчого застосування прийомів та засобів худож-

ніх технік друкованої графіки (естампа) у створенні творчої (навчальної) композиції з методичним обґрунтуванням техніко-технологічних процесів;

– сформуванню і розвитку мислення в матеріалі, що дозволяє зсередини придбати студентам тонкощі творчо-технологічного процесу створення художнього твору, оволодіти творчими методами в образотворчій діяльності;

– підготувати майбутніх фахівців до методичної роботи щодо вирішення завдань шкільної програми за тематикою, що пов'язана з мистецтвом художньої графіки.

У відповідності до мети та завдань дисципліни «Естамп» дидактично-змістові лінії навчання ми спрямовуємо на процес:

1. Оволодіння художніми принципами створення графічної композиції-твору (від задуму, від натури до втілення в завершеному композиційно естампі) на основі знань про техніко-технологічні процеси та творчі методи.

2. Ефективного використання зображально-виражальних засобів різних графічних технік та оптимального виявлення їх особливостей для створення виразних навчальних робіт і образного вирішення у творчих композиціях.

3. Оволодіння технологією виконання графічних робіт в техніках друкованої графіки, професійне володіння інструментами, приладдями, оволодіння достатньо високим рівнем навичками друкування.

4. Професійного аналізу творів майстрів мистецтва графіки, розкриття особливостей графічної мови, методичного обґрунтування в ході художнього навчання учнів основам мистецтва графіки.

5. Оволодіння високим рівнем мислення в матеріалі, композиційного мислення, графічного бачення, художньо-образного сприйняття натури, явищ.

Застосування усього набору методів художнього навчання у їх численних комбінаціях і поєднаннях забезпечує високу продуктивність оволодіння основами мистецтва друкованої графіки студентами, якісний рівень їх творчого розвитку. Взаємодія і взаємозв'язок методів художнього навчання визначаються єдністю завдань і змісту навчання. Провідна роль в цьому навчальному процесі належить системі завдань-вправ, зміст котрих має бути зумовлено аргументованою доцільністю їх застосування на заняттях з дисципліни «Естамп» як обов'язкової компоненти мистецької освіти.

Із усього розмаїття методичних шляхів і засобів активізації процесу навчання основ друкованої графіки, як підтверджують результати практики, заслуговують на увагу наступні чинники:

– виділення в програмі основних, провідних теоретичних знань (фактів, положень, закономірностей, термінів і т. п.) і художньо-практичних умінь, що відображають як основи традиційних курсу художньої графіки, так і специфіку спеціальних навчальних завдань (і в графічному зображенні з натури, і по пам'яті), які виконуються на основі виражальних можливостей графічного рисунка та художньо-образними асоціативними уявленнями;

- використання спеціальних навчальних завдань на розвиток творчої уяви в процесі малювання з натури і виконання художніх композицій;

- розширення та поглиблення міжпредметних зв'язків з академічними курсами малюнка, живопису, композиції, предметами декоративно-прикладного мистецтва і народних ремесел, історією образотворчого мистецтва, естетикою і культурологією;

- застосування системи наочних навчально-методичних таблиць (включаючи динамічні таблиці).

Таким чином, аналіз результатів практичного досвіду дозволив установити принципи чинники, котрі цілеспрямовані на художньо-графічну підготовку майбутніх учителів образотворчого мистецтва й формування професійної компетентності, а саме: в цілому, можливо установити основні принципові моменти графічної освіти,

- спеціальне художньо-образотворче освоєння об'єктів, що мають особливе значення або найбільшого поширення у сфері професійної діяльності фахівця;

- розвиток навичок абстрагування конкретно-предметних образотворчих форм, вільного володіння абстагованим методом зображення за поданням і перекладом конкретно-предметного зображення в абстраговані;

- розвиток навичок узагальнення тональних градацій, перекладу тонально-об'ємного зображення в силуетне, лінійне або лінійно-плямове;

- оволодіння спеціальними композиційними прийомами у створенні графічного твору;

- освоєння максимально широкого діапазону технічних засобів, можливостей матеріалів і прийомів роботи в плані пошуку творчого методу створення естампу.

Висновки. На основі попередньо викладеного матеріалу можливо зробити певні узагальнення та висновки:

1. Існує величезна кількість абсолютно різних видів мистецтва, і кожен із них володіє своєю специфікою, ставить власні завдання і створює для їх вирішення свої засоби і прийоми. Всі мистецтва мають власну мову і певну своєрідність художніх можливостей, в тому числі і друкована графіка.

2. Успішне здійснення естетичного виховання і художньої підготовки студентів художньо-графічних факультетів педагогічних вузів можливо за умови всебічного розширення змісту навчально-творчої та виховної роботи на основі використання традицій класичного мистецтва оригінальної та друкованої графіки.

3. Успіх у навчанні основ друкованої графіки-естампу обумовлений творчим використанням взаємозв'язків між різними видами образотворчого мистецтва, оптимальним співвідношенням теоретичних і практичних занять, ступенем в осягненні та засвоєнні мови мистецтва друкованої графіки, умінням застосовувати набуті знання і технічні навички у творчих роботах. Естамп як навчальна дисципліна, що розкриває закономірності друкованої графіки, в міжпредметному поєднанні з інши-

ми спеціальними видами образотворчого мистецтва (живопис, оригінальна графіка, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, література, музика) володіє великими потенційними можливостями в систематичному розвитку творчих здібностей й стає чинником формування професійної здатності особистості майбутнього вчителя.

4. Наукова розробка педагогічної моделі викладання дисципліни «Естамп» рівнозначно повинна відображати три аспекти цієї проблеми: художньо-професійний, педагогічний і психологічний. Цілеспрямована науково-обґрунтована реалізація цих можливостей на практичних заняттях в майстерні друкованої графіки виступає як педагогічна необхідність [4].

Перспективи подальшого дослідження проблеми. Обраний нами напрямок дослідження знайде своє продовження у вивченні такого питання, як дослідження специфіки методів навчання основ естампу в системі художньо-педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. Бесчаснов Н. П. Черно-белая графика. Учебное пособие / Н. П. Бесчаснов. – М., Владос, 2005. – 79 с.

2. Гагишвили Д. К. Развитие творческого мышления у студентов художественных специальностей вузов средствами графики / Дмитрий Карлович Гагишвили: дис...канд. пед. наук. спец.: 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования). – М., 2004. – 156 с.

3. Грегорян Е. А. Основы композиции в прикладной графике / Е. А. Грегорян. Учеб. пособие. – Ереван, 1986.

4. Барциц Р. Ч. Теория и практика обучения эстампу студентов художественно-графических факультетов педагогических вузов / Рауф Чинчорович Барциц: Дис. ... д-ра пед. наук. спец. – 13.00. 02. – М., 2001.– 543 с.

5. Количева Т.В. Наукове і художнє пізнання: їх специфіка і взаємодія / Т. В. Количева: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.01. – Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2004. – 17 с.

6. Ковтун Е. Ф. Что такое эстамп / Е. Ф. Ковтун. – Л., 1963.

7. Клабуновский Б. И. Линогравюра: Учеб. Пособие / Б. И. Клабуновский. – М.: Просвещение, 1968. – 87 с.

8. Мастера искусства об искусстве. – М.-Л., 1986.

9. Резніченко М. І., Твердохлібова Я. М. Художня графіка. Книга І. Навчально-методичний посібник для студентів художньо-графічного факультету педагогічних університетів / М. І. Резніченко, Я. М. Твердохлібова. –Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2011. – 272 с.

10. Тимошевський В. Естамп / В. Тимошевський. – Х.,1995. – 93 с.

11. Христенко В. Техніки авторського друку/ В. Христенко. – Харків: Колорит, 2007. – 721 с.

Стаття надійшла до редколегії 10 травня 2016 р.